

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

КАЛГУШКІН ЮРІЙ ЛЕОНІДОВИЧ

УДК [342.9:351.86](477)

**АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОБОРОНИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 12.00.07 адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук

Харків – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті внутрішніх справ.

Науковий керівник:

доктор юридичних наук, доцент
КЛОЧКО Анатолій Миколайович
Харківський національний

Офіційні опоненти:

університет внутрішніх справ, проректор
доктор юридичних наук, професор,
заслужений юрист України
СОКУРЕНКО Валерій Васильович,
Головне управління Національної поліції
в Харківській області, начальник
кандидат юридичних наук

ХОША Вадим Віталійович
Харківський науково-дослідний інститут
судових експертиз ім. Засл. проф. М.С.
Бокаріуса, завідувач відділу аспірантури
та докторантури

Захист відбудеться 25 жовтня 2019 р. о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.700.01 у Харківському національному університеті внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Л. Ландау, 27.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного університету внутрішніх справ за адресою: 61080, м. Харків, просп. Л. Ландау, 27.

Автореферат розісланий 23 вересня 2018 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Л. В. Могілевський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Обґрунтування вибору теми дослідження. Національна безпека є одним із ключових питань, на забезпечення якого спрямовано значну увагу і ресурси кожної держави. За своїм характером національна безпека це комплексне, багатоаспектне явище, що передбачає реалізацію цілої низки заходів (зокрема, оборонного та охоронного змісту) у різних сферах і напрямках суспільного життя. Окреме місце тут належить питанню забезпечення територіальної цілісності (непорушності) та недоторканності держави, адже територія це її матеріальна основа і невід'ємна ознака, без території держава не може існувати. Територія виступає надзвичайно важливим фактором, що значною мірою обумовлює рівень та темпи розвитку як країни в цілому, так і її окремих регіонів, що, у свою чергу, впливає на благополуччя і стабільність держави, а також її світову конкурентоспроможність. Саме тому кожна країна прагне максимально якісно та ефективно забезпечити захист своїх територіальних ресурсів. Крім того, не варто забувати, що визнання та повага державами територіальної цілісності і недоторканності є одним із ключових принципів сучасного міжнародного права. Втім, як свідчить практика, у ряді випадків даний принцип не працює належним чином, що зайвий раз підкреслює необхідність створення на національному рівні ефективного та дієвого механізму територіальної оборони.

В Україні тривалий час питанням територіальної оборони не приділялося суттєвого значення ані у практичній, ані у теоретичній площині. Однак сьогодні, коли наша держава перебуває у досить складній суспільно-політичній ситуації, небезпека якої, в тому числі, полягає у посяганні на територіальну цілісність країни, недоліки і прогалини державної політики щодо забезпечення належного функціонування механізму територіальної оборони України, що були допущені у минулих роках, негативним чином позначилися на якості та оперативності реагування на відповідні загрози. Все це вимагає проведення конструктивних змін і перетворень у зазначеному механізмі, що, у першу чергу, мають передбачати перегляд і вдосконалення організаційно-правових засад його організації та функціонування.

Потреба здійснення реформ у вказаній сфері публічного управління обумовлює необхідність проведення ґрунтовних та змістовних наукових досліджень щодо ключових аспектів даної проблематики, зокрема має бути підданий аналізу стан адміністративно-правового забезпечення територіальної оборони України, визначені можливі шляхи його вдосконалення. Означені обставини обґрунтовують актуальність даного дослідження.

Варто відзначити, що загальним питанням забезпечення національної безпеки присвячено науковій праці таких учених, як:

Г. О. Андрощук, О. М. Бандурка, О. І. Безпалова, Д. С. Бірюков, С. М. Братусь, С. А. Буяджи, М. П. Вавринчук, О. С. Власюк, Є. А. Гетьман, О. П. Гетманець, С. М. Гусаров, А. А. Демцов, Б. В. Дзюндзюк, О. В. Джафарова, А. В. Долінний, В. І. Жуков, Н. В. Калкутіна, А. В. Кірмач, А. М. Ключко, О. М. Клоєв, А. Т. Комзюк, С. І. Кондратов, Ю. А. Копитов, І. Ф. Корж, О. Г. Корченко, В. П. Коцюба, А. Є. Крищенко, Р. О. Куйбіда, А. М. Куліш, К. Б. Левченко, О. М. Мельник, О. І. Миколенко, В. С. Михайлов, О. М. Музичук, О. І. Насвіт, І. Л. Райнін, О. Ю. Салманова, О. Ю. Синявська, Г. П. Ситник, В. В. Сокурєнко, О. М. Суходоля, О. С. Тітов, В. Б. Толубко, В. В. Хоша, О. А. Чуваков, Б. В. Янишен, І. І. Яремко та ін. Однак питання саме адміністративно-правового забезпечення територіальної оборони або залишилися поза увагою вчених, або вивчалися у межах більш широкої проблематики.

Таким чином, необхідність удосконалення забезпечення територіальної оборони, недосконалість правового регулювання у зазначеній сфері та відсутність комплексних досліджень із цієї проблематики обумовлюють своєчасність та актуальність визначення сутності та особливостей адміністративно-правового забезпечення територіальної оборони України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до основних положень Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 р. № 5/2015, Воєнної доктрини України, затвердженої Указом Президента України від 24.09.2015 р. № 555/2015, Концепції розвитку сектору безпеки і оборони України, яка затверджена Указом Президента України від 14.03.2016 р. № 38/2016, Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016 – 2020 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 р. Тема дисертаційного дослідження відповідає пп. 1.7, 3.7, 8.1 Пріоритетних напрямків наукового забезпечення діяльності органів внутрішніх справ України на період 2015 – 2019 років, затверджених наказом МВС України від 16 березня 2015 р. № 275, та пп. 1.1, 1.5, 1.12, 5.24, 8.19 Пріоритетних напрямків наукових досліджень Харківського національного університету внутрішніх справ на період 2016 – 2019 років, схвалених Вченою радою ХНУВС 23 лютого 2016 р. (протокол № 2), планам науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт Харківського національного університету внутрішніх справ, зареєстрованих в Українському інституті науково-технічної і економічної інформації на 2014 – 2018 рр.: «Правоохоронна функція української держави» (номер державної

реєстрації 0113U008192), «Реалізація та удосконалення адміністративного законодавства України» (номер державної реєстрації 0113U008197).

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є визначення сутності, змісту та особливостей адміністративно-правового забезпечення територіальної оборони України, а також напрямків його удосконалення.

Для досягнення зазначеної мети в дисертаційному дослідженні необхідно було виконати такі основні *завдання*:

- визначити сутність та особливості територіальної оборони України як складової національної безпеки України;
- здійснити характеристику мети, завдань та принципів територіальної оборони України;
- охарактеризувати стан правового регулювання територіальної оборони та окреслити місце в ньому адміністративного законодавства;
- розкрити систему суб'єктів територіальної оборони України;
- встановити предмет та рівні територіальної оборони України;
- окреслити напрями, форми та методи територіальної оборони України;
- систематизувати адміністративні процедури територіальної оборони України;
- узагальнити зарубіжний досвід територіальної оборони та встановити можливості його використання в Україні;
- опрацювати напрями удосконалення взаємодії та координації між суб'єктами територіальної оборони України;
- запропонувати напрями удосконалення національного адміністративного законодавства, яке регламентує територіальну оборону України.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають під час забезпечення територіальної оборони України.

Предметом дослідження є адміністративно-правове забезпечення територіальної оборони України.

Методи дослідження. Під час підготовки дисертаційного дослідження використано як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового пізнання. Так, за допомогою логіко-семантичного та формально-логічного методів запропоновано визначення основних фундаментальних термінів, які використовувались у дисертаційному дослідженні, зокрема: «оборона», «територіальна оборона», «національна безпека», «адміністративно-правове забезпечення територіальної оборони», «принципи забезпечення територіальної оборони», «форми забезпечення територіальної оборони», «методи забезпечення територіальної оборони» тощо (розділи 1 – 3). За допомогою системно-

структурного методу розкрито види суб'єктів територіальної оборони України, рівні територіальної оборони України, напрямки, форми та методи територіальної оборони України, адміністративні процедури територіальної оборони України (підрозділи 2.1 – 2.3). Функціональний метод використано під час характеристики правового статусу суб'єктів забезпечення територіальної оборони (підрозділ 2.1). Метод класифікації використано в ході аналізу правових засад та принципів забезпечення територіальної оборони України (підрозділи 1.2 та 1.3). За допомогою методу документального аналізу охарактеризовано сучасний стан забезпечення територіальної оборони та недоліки правового регулювання взаємодії та координації між суб'єктами територіальної оборони України (підрозділи 1.1, 3.2). Метод критичного аналізу використовувався під час опрацювання пропозицій та рекомендацій щодо можливості використання зарубіжного досвіду територіальної оборони; опрацювання напрямків удосконалення взаємодії та координації між суб'єктами територіальної оборони України, розроблення напрямків удосконалення національного адміністративного законодавства, яке регламентує територіальну оборону України (розділ 3). У дисертації також використані аксіоматичні, історичні та інші методи аналізу і синтезу, що забезпечило системний підхід до досліджуваної проблематики.

Науково-теоретичне підґрунтя дисертаційного дослідження становлять праці вчених різної галузевої належності, які вивчали проблеми теорії та практики забезпечення територіальної оборони України. Нормативною основою дисертації є Конституція України, міжнародні нормативно-правові акти, ратифіковані у встановленому законом порядку, закони та підзаконні нормативно-правові акти, які закріплюють правові засади забезпечення територіальної оборони України. Інформаційну та емпіричну основу роботи становлять узагальнення практики забезпечення територіальної оборони України, довідкові видання, статистичні матеріали. У ході підготовки дисертації автором використано власний досвід організації забезпечення територіальної оборони.

Наукова новизна отриманих результатів визначається тим, що подане дисертаційне дослідження є однією з перших спроб комплексно, з урахуванням аналізу наукових праць учених та чинного законодавства України визначити сутність, зміст та особливості адміністративно-правового забезпечення територіальної оборони України та запропонувати напрямки вдосконалення відповідного законодавства. У результаті проведеного дослідження сформульовано низку нових наукових положень та висновків, запропонованих особисто здобувачем. Основні з них такі:

вперше:

– визначено систему заходів територіальної оборони, які повинні здійснюватися регіональними суб'єктами територіальної оборони: 1) проведення систематичного навчання населення регіону у сфері територіальної оборони; 2) оповіщення населення про виникнення небезпеки при веденні воєнних дій або внаслідок цих дій, а також при виникненні надзвичайних ситуацій природного і техногенного характеру; 3) забезпечення евакуації населення, матеріальних і культурних цінностей у безпечні райони; 4) заходи з надання населенню притулків і засобів індивідуального захисту; 5) заходи щодо проведення аварійно-рятувальних робіт у разі виникнення небезпеки для населення при веденні воєнних дій або внаслідок цих дій; 6) заходи першочергового забезпечення населення, постраждалого від воєнних дій або внаслідок цих дій; медичне обслуговування; 7) заходи щодо відновлення і підтримання порядку в районах, які постраждали під час воєнних дій або внаслідок цих дій; 8) заходи, спрямовані на збереження важливих об'єктів і комунікацій;

– запропоновано розробити окремий нормативно-правовий акт, положення якого безпосередньо б регулювали забезпечення територіальної оборони, а також пов'язані із нею явища, Закон України «Про територіальну оборону України»; розроблено його структуру, зміст та визначено основні положення;

– сформульовано поняття адміністративної процедури територіальної оборони, під якою запропоновано розуміти нормативно визначену сукупність дій чи операцій, що здійснюються суб'єктами територіальної оборони, за допомогою яких реалізується той чи інший процес, етап або стадія, що виражає зміст процесуальної діяльності цього суб'єкта у сфері територіальної оборони;

удосконалено:

– характеристику завдань територіальної оборони, які закріплено у чинному законодавстві, та запропоновано їх доповнити завданням забезпечення публічної безпеки і порядку, оскільки його реалізація спрямована на забезпечення стабільності суспільних відносин;

– визначення поняття «принципи територіальної оборони», під яким запропоновано розуміти керівні засади правового регулювання організації та реалізації заходів, направлених на забезпечення захисту окремої території від зовнішньої агресії, діяльності уповноважених на їх проведення суб'єктів;

– обґрунтування того, що суб'єктами територіальної оборони є відповідні державні органи з особливим правовим статусом, що наділені спеціальними повноваженнями та обов'язками у сфері територіальної оборони, які беруть участь у правовідносинах з приводу реалізації

заходів, передбачених територіальною обороною, а також правовідносинах з приводу забезпечення та організації останньої;

– визначення територіальної оборони як сукупності загальнодержавних або регіональних дій суб'єктів територіальної оборони по застосуванню воєнних і спеціальних заходів, що здійснюються в особливий період із завданнями: охорони та захисту державного кордону; забезпечення умов для надійного функціонування органів державної влади, органів військового управління, стратегічного (оперативного) розгортання військ (сил); охорони та оборони важливих об'єктів і комунікацій; боротьби з диверсійно-розвідувальними силами, іншими озброєними формуваннями агресора та антидержавними незаконно утвореними озброєними формуваннями; підтримання правового режиму воєнного стану;

– характеристику основних напрямів взаємодії та координації між суб'єктами територіальної оборони України. Обґрунтовано, що мета взаємодії суб'єктів територіальної оборони полягає у найбільш ефективному використанні підрозділами і частинами різних видів сил і засобів оборони в інтересах спільного успішного виконання поставленого завдання;

– окреслення основних вимог взаємодії суб'єктів територіальної оборони, до яких віднесено наступні: цілеспрямованість, безперервність, стійкість, гнучкість;

дістали подальшого розвитку:

– обґрунтування того, що домінуюче становище у правовому регулюванні територіальної оборони має саме адміністративне законодавство, що обумовлено адміністративною сутністю та змістом територіальної оборони, оскільки під час її забезпечення органи влади реалізують владні повноваження, які становлять предмет адміністративного права;

– пропозиції щодо розроблення та прийняття наступних нормативно-правових актів: Концепції інтеграції системи територіальної оборони в загальну систему оборони України; Закону України «Про добровільчі формування в Україні»; Положення про взаємодію між суб'єктами територіальної оборони;

– підходи щодо вироблення єдиного інформаційного простору з метою оптимального забезпечення координації між суб'єктами територіальної оборони;

– пропозиції щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання територіальної оборони, яке необхідно розпочинати з формування та систематизації нормативно-правової бази, яка б містила основні положення щодо системи, структури, компетенції і

повноважень, основних напрямів діяльності та відповідальності суб'єктів територіальної оборони.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в даному дисертаційному дослідженні висновки і пропозиції можуть бути використані у:

– науково-дослідній сфері для подальшого розроблення теоретико-методологічних та правових питань забезпечення територіальної оборони України (*акт впровадження Кримінологічної асоціації України від 12.11.2018 р.*);

– правотворчості як основа для вдосконалення адміністративного законодавства, що регламентує забезпечення територіальної оборони України (*акт впровадження Науково-дослідного інституту публічного права від 13.11.2018 р.*);

– правозастосовній діяльності з метою удосконалення окремих напрямків, форм та методів забезпечення територіальної оборони України (*акт впровадження результатів дисертаційного дослідження у практичну діяльність Харківського обласного військового комісаріату від 23.04.2019 р.*);

– освітньому процесі під час підготовки підручників та навчальних посібників із дисциплін «Адміністративне право і процес»; «Адміністративна відповідальність»; «Адміністративне судочинство»; «Судові і правоохоронні органи України»; вони вже використовуються в ході проведення занять із зазначених дисциплін у Харківському національному університеті внутрішніх справ. Їх враховано також у навчально-методичних розробках, підготовлених автором (*акт впровадження Харківського національного університету внутрішніх справ від 15.11.2018 р.*).

Апробація матеріалів дисертації. Підсумки розроблення проблеми в цілому, окремих її аспектів, одержані узагальнення і висновки було оприлюднено на міжнародних, всеукраїнських та регіональних науково-практичних конференціях, семінарах, круглих столах, зокрема: «Юридична наука: виклики і сьогодення» (м. Одеса, 12–13 червня 2015 р.); «Актуальні проблеми вдосконалення законодавства та правозастосування» (м. Запоріжжя, 28–29 жовтня 2016 р.); «Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку» (м. Харків, 3–4 березня 2017 р.); «Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи» (м. Київ, 9–10 березня 2018 р.).

Публікації. Основні результати роботи викладено у восьми статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав, та чотирьох тезах наукових повідомлень на науково-практичних конференціях.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що містять 10 підрозділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Повний обсяг дисертації становить 217 сторінок. Список використаних джерел включає 244 найменувань та розміщений на 25-их сторінках, додатки розташовано на дев'яти сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовується вибір теми дисертації, визначається її зв'язок з науковими програмами, планами, темами, грантами, окреслюються мета і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, вказується на наукову новизну та практичне значення отриманих результатів, наводяться дані щодо апробації результатів дослідження та публікацій, структура та обсяг дисертації.

Розділ 1 «Загальна характеристика територіальної оборони України» складається з трьох підрозділів, у яких присвячено увагу: вивченню сутності та особливостей територіальної оборони України як складової національної безпеки України; дослідженню мети, завдань та принципів територіальної оборони України; аналізу правового регулювання територіальної оборони України та з'ясуванню місця у ньому адміністративного законодавства.

У *підрозділі 1.1 «Сутність та особливості територіальної оборони України як складової національної безпеки України»* наголошено на тому, що євроінтеграція та складна суспільно-політична ситуація в Україні обумовлюють необхідність проведення в державі цілого ряду важливих реформ в основоположних сферах суспільного життя, у зв'язку з чим гостро постала потреба запровадження змін і перетворень як у правоохоронному, так і оборонному секторах державної діяльності.

Підкреслюється, що важливим кроком на шляху реформування сектору безпеки і оборони України має стати чітке законодавче визначення змісту терміна «територіальна оборона». У цілях з'ясування сутності даної категорії вивчені відповідні наукові підходи до тлумачення змісту особливостей та структури національної безпеки України, в рамках якої формується оборона держави. Звернено увагу на зміст визначення поняття національної безпеки у чинному законодавстві України. На підставі проведеного аналізу запропоновано авторське визначення терміна «національна безпека України», під якою розуміється рівень захищеності населення держави, його основних інтересів, прав і свобод, а також стратегічно важливих сфер діяльності українського суспільства (системних елементів національної безпеки), який забезпечується шляхом публічного управління даними елементами, здійснюваного за допомогою законодавчо визначених заходів і засобів.

Досліджено наукові точки зору з приводу структури національної безпеки та висловлено власні міркування з цього приводу. Обґрунтовано особливе значення територіальної оборони як одного із найбільш важливих складових елементів національної безпеки України. Встановлено зміст термінів «оборона», «охорона» та «захист». Розглянуто наукові та офіційні підходи до тлумачення поняття «оборона України».

На підставі аналізу норм чинного законодавства, а також враховуючи відповідні доктринальні положення та підходи, запропоновано визначення поняття «територіальна оборона» як комплексу спеціальних оборонних заходів різної цільової направленості (військові, політичні, економічні, організаційні тощо), що застосовуються в межах окремої території під час особливого періоду. Виокремлено та охарактеризовано ключові особливості територіальної оборони. Акцентовано увагу на необхідності прийняття окремого законодавчого акта, який би врегулював ключові організаційно-правові аспекти територіальної оборони, зокрема містив чітке та змістовне визначення даного поняття.

У підрозділі 1.2 «*Мета, завдання та принципи територіальної оборони України*» відзначається, що вектор розвитку та дії будь-якого явища об'єктивної дійсності підпорядковано певній меті та окремим завданням. Не є в даному випадку виключенням і територіальна оборона, яка нарівні з іншими явищами правової реальності має власну практичну направленість. У зв'язку із цим досліджено зміст категорій «мета» та «завдання».

Проаналізовано положення чинного законодавства на предмет визначення у ньому мети та завдань територіальної оборони України. Наголошено на тому, що у чинному законодавстві, що регламентує питання територіальної оборони, завдання визначаються чітко, а мета не сформульована. Запропоновано закріпити у законодавстві України, що метою її територіальної оборони є досягнення та забезпечення належного рівня національної безпеки України на окремих територіях шляхом реалізації відповідних військових та спеціальних заходів, застосовуваних під час особливого періоду. Окреслено основні завдання територіальної оборони та проаналізовано їх зміст.

Досліджено наукові підходи до тлумачення сутності понять «принцип», «принцип права». На підставі чого під принципами територіальної оборони запропоновано розуміти керівні засади правового регулювання організації та реалізації заходів, направлених на забезпечення захисту окремої території від зовнішньої агресії, діяльності уповноважених на їх проведення суб'єктів. Обґрунтовано власну точку зору щодо кола, змісту та значення основних принципів територіальної

оборони України. Доведена необхідність чіткого законодавчого визначення принципів територіальної оборони.

У підрозділі 1.3 «*Правове регулювання територіальної оборони України та місце у ньому адміністративного законодавства*» наголошено на тому, що система правового регулювання територіальної оборони характеризується багатьма особливостями, які не отримали належного наукового опрацювання та висвітлення. Це обумовлює необхідність більш змістовного та детального вивчення даного проблемного питання, зокрема потребує з'ясування і уточнення місце адміністративного законодавства у правовому регулюванні територіальної оборони.

Досліджено доктринальні підходи до тлумачення понять «правове регулювання» та «механізм правового регулювання». Встановлено, що правове регулювання являє собою самостійний механізм, що використовується для координації суспільних відносин, які є предметом різних галузей правової реальності України, та передбачає застосування спеціального юридичного інструментарію (методів, способів і засобів), а також проявляється у положеннях чинних нормативно-правових актів різної ієрархічної підпорядкованості.

Звернено увагу на історичні аспекти розвитку правового регулювання територіальної оборони України. Визначено ключові сьгодні нормативно-правові акти, що визначають юридичні засади територіальної оборони України, проаналізовано зміст та значення їх положень. Наголошено на недоліках законодавчого регулювання безпосередньо питань територіальної оборони.

Акцентовано увагу на тому, що у складі механізму правового регулювання територіальної оборони домінуюче становище має саме адміністративне законодавство. У зв'язку із цим з'ясовано зміст понять «адміністративне право» та «адміністративне законодавство». На підставі аналізу норм чинного адміністративного законодавства встановлено його роль у регулюванні територіальної оборони.

Розділ 2 «Зміст адміністративно-правового забезпечення територіальної оборони України» складається з чотирьох підрозділів, у яких присвячено увагу: вивченню поняття та видів суб'єктів територіальної оборони України; аналізу її рівнів та предмета; з'ясуванню напрямів, форм та методів здійснення територіальної оборони України; дослідженню адміністративних процедур територіальної оборони України.

У підрозділі 2.1 «*Поняття та види суб'єктів територіальної оборони України*» встановлено, що суб'єктами територіальної оборони є особи зі специфічним правовим статусом, що наділені спеціальними повноваженнями та обов'язками, які беруть участь у правовідносинах з

приводу реалізації заходів, передбачених цією категорією, а також правовідносинах організації і забезпечення останньої.

На підставі аналізу положень чинного законодавства, а також враховуючи відповідні наукові точки зору, окреслено коло суб'єктів територіальної оборони України. Запропоновано увесь обсяг зазначених суб'єктів розділити на дві групи, а саме: суб'єкти, які організують територіальну оборону, та суб'єкти, які виконують завдання територіальної оборони, тобто фактично реалізують її. До першої групи віднесені такі посадові особи і органи держави: Президент України, Кабінет Міністрів України, Генеральний штаб Збройних Сил України та місцеві державні адміністрації. До другої групи суб'єктів територіальної оборони запропоновано включити: військові адміністрації, Збройні Сили України, Національну поліцію України, Державну спеціальну службу транспорту, Державну службу спеціального зв'язку та захисту інформації України, а також інші правоохоронні органи та військові формування, утворені відповідно до законодавства України. Охарактеризовано правове становище та роль зазначених суб'єктів територіальної оборони України. Акцентовано увагу на тому, що у чинній нормативній базі немає чіткого розподілу функцій і компетенцій органів влади щодо організації та реалізації територіальної оборони. Наголошено на необхідності закріплення на законодавчому рівні вичерпного переліку суб'єктів територіальної оборони та їх повноважень у даній сфері.

У підрозділі 2.2 «*Рівні та предмет територіальної оборони України*» досліджено зміст термінів «предмет», «предмет права», «предмет правового регулювання». Визначено поняття «предмет правового регулювання територіальної оборони», під яким запропоновано розуміти сукупність однорідних суспільних відносин, що регулюються нормами права, які виникають за фактом реалізації відповідними державними органами та військовими формуваннями (суб'єктами територіальної оборони) визначених законом повноважень у сфері організації, реалізації та забезпечення територіальної оборони. Окреслено коло правових відносин, які становлять предмет територіальної оборони, а саме: правовідносини з організації територіальної оборони, які виникають у процесі загальнодержавного планування та під час оголошення воєнного стану, мобілізації тощо; правовідносини, що виникають за фактом виконання завдань територіальної оборони, наприклад: охорони та захисту державного кордону, охорони та захисту важливих об'єктів та комунікацій, протидії диверсійно-розвідувальним силам, збройним формуванням агресора тощо; правовідносини у сфері підтримки правового режиму особливого періоду.

Охарактеризовано рівні територіальної оборони. На підставі аналізу чинного законодавства та відповідних наукових точок зору з приводу досліджуваного питання виокремлено такі рівні територіальної оборони: загальнодержавний, місцевий, спеціальний. Розкрито зміст та організаційно-правові засади територіальної оборони на кожному із зазначених рівнів.

У підрозділі 2.3 «*Напрями, форми та методи територіальної оборони України*» проведено аналіз нормативно-правових актів на предмет визначення у них напрямків територіальної оборони України. До основних напрямків здійснення територіальної оборони віднесено такі: посилення охорони громадського порядку та безпеки громадян; охорона та захист державного кордону; підготовка до боротьби з диверсійно-розвідувальними силами, іншими озброєними формуваннями агресора, антидержавними незаконно утвореними озброєними формуваннями та мародерами; завчасна підготовка у мирний час до охорони та оборони в особливий період важливих об'єктів; створення сприятливих умов для належної підготовки у мирний час особового складу підрозділів територіальної оборони до виконання завдань за призначенням; підтримання правового режиму воєнного стану; забезпечення взаємодії суб'єктів територіальної оборони. Визначено загальне коло організаційних, матеріальних, кадрових, управлінських заходів, необхідних для реалізації вказаних напрямів.

З'ясовано зміст понять «форми», «форми правового регулювання». Досліджено наукові підходи до класифікації форм публічного управління. Охарактеризовано правові та організаційні форми публічного управління щодо територіальної оборони України.

Вивчено наукові підходи щодо розуміння сутнісного змісту понять «метод», «метод правового регулювання», «метод публічного управління». Розкрито зміст та значення імперативного та диспозитивного методів управління територіальною обороною.

У підрозділі 2.4 «*Адміністративні процедури територіальної оборони України*» встановлено ключові ознаки та цілі адміністративних процедур.

На підставі такого критерію, як юридичний зміст запропоновано виокремити наступні види адміністративних процедур територіальної оборони України: 1) правотворчі: мають на меті підготовку та прийняття підзаконного нормативно-правового акта (накази, розпорядження, інструкції керівників структурних підрозділів суб'єктів територіальної оборони); 2) правозастосовні: адміністративно-організаційні (дозвільні, ліцензійні, реєстраційні, контрольно-наглядові, із розгляду звернень громадян, із надання адміністративних послуг, заохочувальні) та адміністративно-юрисдикційні (у справах про адміністративні та

дисциплінарні проступки). Охарактеризовано зміст, значення та правові засади зазначених видів адміністративних процедур територіальної оборони України. Окрема увага приділена суті та правовим засадам реалізації процедури дисциплінарного провадження.

Запропоновано авторське визначення поняття «адміністративна процедура територіальної оборони», під якою пропонується розуміти визначену в нормативному порядку певну сукупність дій чи операцій, що здійснюються суб'єктами територіальної оборони, за допомогою яких реалізується той чи інший процес, етап або стадія, що виражає зміст процесуальної діяльності цього суб'єкта у сфері оборони.

Розділ 3 «Удосконалення адміністративно-правового забезпечення територіальної оборони України» складається з трьох підрозділів, у яких присвячено увагу: вивченню зарубіжного досвіду територіальної оборони та з'ясуванню можливості його використання в Україні; дослідженню напрямків удосконалення взаємодії та координації між суб'єктами територіальної оборони України; визначенню напрямків удосконалення національного адміністративного законодавства, яке регламентує територіальну оборону України.

У підрозділі 3.1 *«Зарубіжний досвід територіальної оборони та можливості його використання в Україні»* зазначається, що територіальна оборона в різних державах має свої характерні особливості, але основний зміст її від цього не змінюється.

Досліджено організаційно-правові засади забезпечення територіальної оборони у Швейцарії, Ізраїлі, Сполучених Штатах Америки, Німеччині, Великій Британії, Польщі, Білорусії, Литві. В ході дослідження акцентовано увагу на важливих, з точки зору урахування у процесі вдосконалення засад територіальної оборони в Україні, аспектах досвіду зарубіжних країн у частині нормативно-правового та організаційно-технічного забезпечення територіальної оборони держави. Підкреслюється, що наявний зарубіжний досвід може і має бути використаний під час формування Концепції інтеграції системи територіальної оборони в загальну систему оборони України та розроблення Закону України «Про територіальну оборону України».

У підрозділі 3.2 *«Напрямки удосконалення взаємодії та координації між суб'єктами територіальної оборони України»* зазначається, що забезпечення територіальної безпеки являє собою складний процес, у підготовці, забезпеченні та реалізації якого бере участь ціла низка суб'єктів із різним функціональним призначенням і колом повноважень. Забезпечення злагодженості, узгодженості дій та заходів, що здійснюються, виконують ці суб'єкти, можливе лише за умови, що вони мають між собою належним чином налагоджену взаємодію та координацію.

Встановлено сутнісний зміст поняття «взаємодія». Метою взаємодії суб'єктів територіальної оборони названо найбільш ефективне використання підрозділами і частинами різних видів сил і засобів оборони в інтересах спільного успішного виконання поставленого завдання. Зазначається, що основоположними засадничими вимогами досліджуваної взаємодії є: цілеспрямованість, безперервність, стійкість, гнучкість. Більше того, взаємодія має бути високоефективною та тісною. Розкрито зміст та охарактеризовано значення даних вимог.

На підставі аналізу положень чинного законодавства, а також враховуючи наукові точки зору щодо значення та стану взаємодії у сфері національної, в тому числі територіальної, оборони України, окреслено ряд напрямків удосконалення взаємодії та координації між суб'єктами територіальної оборони України: чіткість формулювання основних завдань; забезпечення постійного обміну інформацією між суб'єктами територіальної оборони; єдність методологічних засад практичного виконання поставлених завдань в ході забезпечення та реалізації взаємодії; здійснення постійного моніторингу, аналізу, прогнозування, моделювання практичних напрямків взаємодії та координації суб'єктів територіальної оборони; чітке нормативне розмежування повноважень та сфер дії як у межах визначеної адміністративно-територіальної одиниці, так і з сусідніми суб'єктами територіальної оборони; підтримання постійного рівня бойової та мобілізаційної готовності суб'єктів територіальної оборони тощо.

У підрозділі 3.3 «Удосконалення національного адміністративного законодавства, яке регламентує територіальну оборону України» наголошено, що процес удосконалення адміністративно-правового регулювання територіальної оборони має бути розпочатий, у першу чергу, з формування та систематизації нормативно-правової бази, яка б містила основні положення щодо системи, структури, компетенції і повноважень, основних напрямів діяльності та відповідальності суб'єктів територіальної оборони.

Визначені проблемні аспекти Закону «Про оборону України» в частині регулювання ним територіальної оборони України. Наголошено, що визначення територіальної оборони, яке міститься в статті 18 Закону України «Про оборону України», не відповідає тим уявленням, які є в суспільстві щодо призначення територіальної оборони, тобто сприйняття її як можливості кожного громадянина стати на захист та оборону своєї територіальної громади у разі загрози безпеки та воєнно-політичних викликів, яких наразі чимало.

Звернено увагу на обставини та фактори, що негативно впливають на формування територіальної оборони та уповільнюють її розвиток. Розглянуто сучасні загрози безпеці нашої держави. Наголошено, що

протидія цим небезпекам і загрозам може бути ефективною тільки в рамках єдиної загальнодержавної системи, для належного функціонування якої має бути створене відповідне якісне нормативно-правове підґрунтя. У зв'язку із цим запропоновано певні кроки удосконалення національного адміністративного законодавства, яке регламентує територіальну оборону України. Зокрема, запропоновано уточнити офіційне визначення територіальної оборони.

Обґрунтовано необхідність законодавчого закріплення чіткого переліку суб'єктів територіальної оборони. Запропоновано при цьому запровадити дворівневий підхід до їх групування: загальнодержавний рівень суб'єктів територіальної оборони та регіональний.

Визначено систему та зміст обов'язкових заходів територіальної оборони, які мають здійснюватися регіональними суб'єктами територіальної оборони.

Розглянуто проблему врегулювання функціонування та залучення до лав територіальної оборони добровольчих батальйонів та інших військових формувань.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності, змісту та особливостей адміністративно-правового забезпечення територіальної оборони, а також напрямків його удосконалення. У результаті дослідження сформульовано низку нових теоретичних та практичних положень, основні з них такі:

1. Аргументовано, що забезпечення територіальної оборони України це складовий елемент національної безпеки нашої держави, який являє собою комплекс військових, політичних, економічних, організаційних та інших спеціальних заходів, які застосовуються в межах окремої території в рамках правового режиму особливого періоду. Наголошується, що територіальна оборона є самостійною категорією в контексті національної безпеки, що обумовлюється рядом характерних особливостей, зокрема: а) наявністю спеціального юридичного факту особливого періоду, який є підставою для реалізації спеціальних та військових заходів, передбачених категорією територіальної оборони; б) обмеженістю територіальної оборони конкретною місцевістю, а також особливим колом завдань; в) комплексним характером територіальної оборони, структуру якої становить ціла низка різного роду заходів, засобів та методів.

2. Доведено, що метою територіальної оборони є досягнення та забезпечення належного рівня національної безпеки на окремих

територіях шляхом реалізації відповідних військових та спеціальних заходів, які застосовуються виключно в рамках особливого періоду.

Розкрито такі завдання територіальної оборони: а) охорона та захист державного кордону; б) забезпечення умов для надійного функціонування органів державної влади, органів військового управління, стратегічного (оперативного) розгортання військ (сил); в) охорона та оборона важливих об'єктів і комунікацій; г) боротьба з диверсійно-розвідувальними силами, іншими озброєними формуваннями агресора та антидержавними незаконно утвореними озброєними формуваннями; г) підтримання правового режиму воєнного стану; д) забезпечення публічної безпеки і порядку, оскільки їх реалізація направлена на забезпечення стабільності суспільних відносин.

Запропоновано принципи територіальної оборони розподілити на три групи, а саме: а) загальноправові (принцип забезпечення прав і свобод людини і громадянина, принцип верховенства права, принцип законності); б) організаційні (принцип плановості, принцип превенції, адміністративно-територіальний принцип); в) функціональні (принцип достатності та доцільності, принцип оперативності, принцип ефективної взаємодії).

3. Встановлено, що основу правового регулювання територіальної оборони України становлять положення нормативно-правових актів різної ієрархічної підпорядкованості. Обґрунтовано, що домінуюче становище у правовому регулюванні територіальної оборони має саме адміністративне законодавство, що обумовлено адміністративною сутністю та змістом територіальної оборони, оскільки під час її забезпечення органи влади реалізують владні повноваження, які становлять предмет адміністративного права.

4. Суб'єктів територіальної оборони визнано доцільним об'єднати у дві групи. До першої віднесено державні органи, які забезпечують організацію та планування досліджуваної категорії, а саме: Президента України, Кабінет Міністрів України, Генеральний штаб Збройних Сил України, місцеві державні адміністрації. Другу групу становлять органи, які займаються реалізацією завдань територіальної оборони в межах наданих законодавством повноважень: військові адміністрації, Збройні Сили України, Національна поліція України, Державна спеціальна служба транспорту, Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України, Національна гвардія України, Служба безпеки України та Державна прикордонна служба.

5. Окреслено предмет правового регулювання територіальної оборони, який являє собою сукупність однорідних суспільних відносин,

урегульованих нормами права, які виникають за фактом реалізації відповідними державними органами та військовими формуваннями (суб'єктами територіальної оборони) визначених законом повноважень у сфері організації, реалізації та забезпечення територіальної оборони.

Запропоновано виділити наступні рівні територіальної оборони:

- а) загальнодержавний, у межах якого здійснюється планування територіальної оборони, визначення повноважень суб'єктів, особливостей їх взаємодії тощо;
- б) місцевий, на якому територіальна оборона організовується безпосередньо місцевими органами виконавчої влади та самоврядування: створюються штаби територіальної оборони, проводяться збори та навчання, запроваджуються обласні програми територіальної оборони;
- в) спеціальний, у межах якого увага приділяється не питанню організації територіальної оборони, а удосконаленню роботи правоохоронних органів та військових формувань, яких залучено до виконання завдань територіальної оборони.

6. Результатом дослідження напрямів, форм та методів територіальної оборони України стало наступне:

- а) напрями територіальної оборони є відображенням державної політики у сфері оборони та національної безпеки та можуть варіюватися залежно від регіону, але вони не повинні суперечити або йти урозріз з основними військовими доктринами;
- б) форми територіальної оборони є її зовнішнім виразом, вони є правовими, тобто відображеними в актах публічного управління, адміністративно-правових договорах й інших юридично значущих діях, та організаційними, тобто тими, що відображають організаційні дії та матеріально-технічне забезпечення;
- в) методи територіальної оборони характеризуються поєднанням імперативних та диспозитивних заходів впливу по відношенню до суб'єктів територіальної оборони.

7. Запропоновано таку класифікацію адміністративних процедур територіальної оборони України. За юридичним змістом:

- 1) правотворчі: мають на меті підготовку та прийняття підзаконного нормативно-правового акта (накази, розпорядження, інструкції керівників структурних підрозділів суб'єктів територіальної оборони);
- 2) правозастосовні: адміністративно-організаційні (дозвільні, ліцензійні, реєстраційні, контрольно-наглядові, із розгляду звернень громадян, із надання адміністративних послуг, заохочувальні) та адміністративно-юрисдикційні (у справах про адміністративні, дисциплінарні, корупційні проступки тощо). За суб'єктом реалізації адміністративні процедури класифіковано на ті, які здійснюються: 1) Генеральним штабом Збройних Сил України; 2) Радою міністрів Автономної Республіки Крим; 3) обласними, Київською та Севастопольською

міськими державними адміністраціями в межах своїх повноважень; 4) військовими формуваннями; 5) органами Національної поліції України; 6) підрозділами Державної спеціальної служби транспорту; 7) підрозділами Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України; 8) іншими правоохоронними органами в межах своєї компетенції.

8. Обґрунтовано, що для використання зарубіжного досвіду територіальної оборони в нашій державі має бути підготовлена досконала нормативно-правова база, щоб уникнути дублювання функцій військових формувань, нівелювати колізії в законодавстві, розподілити компетенцію та повноваження органів оборони та територіальних військ у мирний час та у разі виникнення воєнного чи надзвичайного стану.

9. Запропоновано основні напрямки удосконалення взаємодії та координації між суб'єктами територіальної оборони України: 1) чіткість формулювання основних завдань; 2) забезпечення постійного обміну інформацією між суб'єктами територіальної оборони; 3) єдність методологічних засад практичного виконання поставлених завдань в ході забезпечення та реалізації взаємодії; 4) здійснення постійного моніторингу, аналізу, прогнозування, моделювання практичних напрямків взаємодії та координації суб'єктів територіальної оборони; 5) чітке нормативне розмежування повноважень та сфер дії як у межах визначеної адміністративно-територіальної одиниці, так і з сусідніми суб'єктами територіальної оборони; 6) підтримання постійного рівня бойової та мобілізаційної готовності суб'єктів територіальної оборони; 7) постійне проведення із суб'єктами територіальної оборони спільних занять та навчань з питань: взаємодії і управління підрозділами територіальної оборони; відпрацювання спільних дій в особливий період з питань охорони та оборони важливих (стратегічних) об'єктів критичної інфраструктури, державних органів, органів військового управління; 8) розроблення та впровадження Концепції практичної моделі взаємодії суб'єктів територіальної оборони зі збройними формуваннями держави.

10. З метою удосконалення національного адміністративного законодавства, яке регламентує територіальну оборону, запропоновано розробити та прийняти наступні нормативно-правові акти: Закон України «Про добровольчі формування в Україні», в якому закріпити повноваження добробатів, їх структуру та підпорядкованість, порядок озброєння, фінансове та матеріально-технічне забезпечення та оснащення; Положення про взаємодію між суб'єктами територіальної оборони, затверджене Міністерством оборони України; Концепцію інтеграції системи територіальної оборони в загальну систему оборони

України, яка може стати поштовхом до відновлення законотворчої практики у цій сфері та прийняття Закону України «Про територіальну оборону України».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

Статті у наукових фахових виданнях:

1. Калгушкін Ю. Л. Принцип територіальної оборони України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2015. № 3 (9). Т. 3. С. 116–119.
2. Калгушкін Ю. Л. Сутність та особливості територіальної оборони України як складової національної безпеки України. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2017. Вип. 2. Т. 4. С. 80–84.
3. Калгушкін Ю. Л. Мета та завдання територіальної оборони України. *Європейські перспективи*. 2018. № 2. С. 57–62.
4. Калгушкін Ю. Л. Напрямки удосконалення взаємодії та координації між суб'єктами територіальної оборони України. *Наше право*. 2018. № 2. С. 26–30.
5. Калгушкін Ю. Л. Територіальна оборона у системі національної безпеки: зарубіжний досвід та можливості його використання в Україні. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2018. № 3. С. 149–151.
6. Калгушкін Ю. Л. Взаємодія та координація між суб'єктами територіальної оборони: поняття, зміст та шляхи удосконалення. *Право і суспільство*. 2018. № 3. С. 80–84.

Статті у зарубіжних періодичних наукових виданнях:

7. Калгушкін Ю. Л. Направлення совершенствования национального административного законодательства, регламентирующего территориальную оборону Украины. *Leges si Viata*. 2018. № 8/2 (320). С. 43–46.
8. Калгушкін Ю. Л. Уровни территориальной обороны Украины. *Верховенство права*. 2018. № 2. С. 81–86.

Наукові праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

9. Калгушкін Ю. Л. Характеристика загальнодержавного рівня територіальної оборони України. *Юридична наука: виклики і сьогодення*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 12–13 черв. 2015 р.). Одеса: ГО «Причорноморська фундація права», 2015. С. 73–74.

10. Калгушкін Ю. Л. Президент України, як суб'єкт територіальної оборони України. *Актуальні проблеми вдосконалення законодавства та правозастосування*: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя, 28–29 жовт. 2016 р.). Запоріжжя: Запорізь. міська громад. орг. «Стина», 2016. С. 60–61.

11. Калгушкін Ю. Л. Напрямки територіальної оборони України. *Правове забезпечення політики держави на сучасному етапі її розвитку*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 3–4 берез. 2017 р.). Харків: Східноукр. наук. юрид. орг., 2017. С. 61–63.

12. Калгушкін Ю. Л. Рівні територіальної оборони України. *Сучасні правові системи світу в умовах глобалізації: реалії та перспективи*: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 9–10 берез. 2018 р.). Київ: Центр прав. наук. дослідж., 2018. С. 62–64.

АНОТАЦІЯ

Калгушкін Ю. Л. Адміністративно-правове забезпечення територіальної оборони України. *Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.* Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право (081 Право). Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків, 2019. У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні сутності, змісту та особливостей адміністративно-правового забезпечення територіальної оборони, а також напрямків його удосконалення. Визначається сутність та з'ясовуються особливості територіальної оборони України як складової національної безпеки України. Здійснюється характеристика мети, завдань та принципів територіальної оборони України. Характеризується стан правового регулювання територіальної оборони та окреслюється місце у ньому адміністративного законодавства. Розкриваються поняття та види суб'єктів територіальної оборони України. Встановлюються предмет та рівні територіальної оборони України. Окреслюються напрями, форми та методи територіальної оборони України. Систематизуються адміністративні процедури територіальної оборони України. Узагальнюється зарубіжний досвід територіальної оборони та встановлюються можливості його використання в Україні. Опрацьовуються шляхи удосконалення взаємодії та координації між суб'єктами територіальної оборони України. Пропонуються напрями удосконалення національного адміністративного законодавства, яке регламентує територіальну оборону України.

Ключові слова: національна безпека, оборона, територіальна оборона, адміністративно-правове забезпечення, правове регулювання, суб'єкти забезпечення, рівні, напрямки, форми, методи, адміністративні процедури, взаємодія, координація.

АННОТАЦІЯ

Калгушкин Ю. Л. Адміністративно-правове забезпечення територіальної оборони України. - *Кваліфікаційна научний труд на правах рукописи.*

Дисертація на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.07 административное право и процесс; финансовое право, информационное право (081 право). Харьковский национальный университет внутренних дел. Харьков, 2019.

В диссертации приведено теоретическое обобщение и новое решение научной задачи, которая заключается в определении сущности, содержания и особенностей административно-правового обеспечения территориальной обороны, а также направлений его совершенствования.

Определяется сущность и выясняются особенности территориальной обороны Украины как составляющей национальной безопасности Украины. Под понятием «обеспечение территориальной обороны Украины» предлагается понимать составной элемент национальной безопасности нашего государства, который представляет собой комплекс военных, политических, экономических, организационных и других специальных мероприятий, которые применяются в пределах отдельной территории во время правового режима особого периода.

Осуществляется характеристика целей, задач и принципов территориальной обороны Украины.

Характеризуется состояние правового регулирования территориальной обороны и определяется место в нем административного законодательства. Обосновывается, что доминирующее положение в правовом регулировании территориальной обороны занимает именно административное законодательство, что обусловлено административной сущностью и содержанием территориальной обороны, поскольку при ее обеспечения органы власти реализуют властные полномочия, которые составляют предмет административного права.

Раскрывается круг субъектов территориальной обороны Украины. Под понятием субъектов территориальной обороны предлагается понимать соответствующие государственные органы с особым правовым статусом, наделенные специальными полномочиями и обязанностями в сфере территориальной обороны, которые участвуют в правоотношениях

по поводу реализации мероприятий, предусмотренных территориальной обороной, а также правоотношениях по поводу обеспечения и организации последней.

Устанавливается предмет территориальной обороны Украины. Предлагается выделить следующие уровни территориальной обороны: а) общегосударственный, в рамках которого осуществляется планирование территориальной обороны, определение полномочий субъектов категории, особенности их взаимодействия и т.д.; б) местный, на котором территориальная оборона организуется непосредственно местными органами исполнительной власти и самоуправления: создаются штабы территориальной обороны, проводятся собрания и обучения, вводятся областные программы территориальной обороны; в) специальный уровень, в рамках которого внимание уделяется не вопросу организации территориальной обороны, а совершенствованию работы правоохранительных органов и военных формирований, которые привлечены к выполнению задач территориальной обороны.

Определяются направления, формы и методы территориальной обороны Украины. Обосновывается, что: а) направления территориальной обороны является отражением государственной политики в сфере обороны и национальной безопасности и могут варьироваться в зависимости от региона, но они не должны противоречить или идти в разрез с основными военными доктринами; б) формы территориальной обороны являются ее внешним выражением, они бывают правовыми и организационными; в) методы территориальной обороны характеризуются сочетанием императивных и диспозитивных мер воздействия по отношению к субъектам территориальной обороны.

Систематизируются административные процедуры территориальной обороны Украины. Формулируется понятие административной процедуры территориальной обороны - это определенная в нормативном порядке определенная совокупность действий или операций, осуществляемых субъектами территориальной обороны, с помощью которых реализуется тот или иной процесс, этап или стадия деятельности в сфере территориальной обороны.

Обобщается зарубежный опыт территориальной обороны и устанавливаются возможности его использования в Украине, прорабатываются пути совершенствования взаимодействия и координации между субъектами территориальной обороны Украины и предлагаются направления совершенствования национального административного законодательства, регламентирующего территориальную оборону Украины.

Ключевые слова: национальная безопасность, оборона, территориальная оборона, административно-правовое обеспечение,

правовое регулирование, субъекты обеспечения, уровни, направления, формы, методы, административные процедуры, взаимодействие, координация.

SUMMARY

Kalushkin Yu. L. Administrative and Legal Guaranteeing of Territorial Defense of Ukraine. — *Qualifying scientific work as the manuscript.*

The thesis for a candidate's degree by the specialty 12.00.07 – administrative law and procedure; financial law; informational law (081 – Jurisprudence). – Kharkiv National University of Internal Affairs. – Kharkiv, 2019.

The author of the dissertation has provided theoretical generalization and a new solution of scientific problems, which consists in determining the essence, content and peculiarities of administrative and legal provision of territorial defense, as well as directions for its improvement. The author has determined the essence and has clarified features of territorial defense of Ukraine as a component of the national security of Ukraine. The characteristic of the purpose, tasks and principles of territorial defense of Ukraine is carried out. The state of legal regulation of territorial defense has been characterized; and the place of administrative law there has been outlined. The concepts and types of subjects of territorial defense of Ukraine have been revealed. The subject matter and levels of territorial defense of Ukraine have been established. The directions, forms and methods of territorial defense of Ukraine have been outlined. Administrative procedures of the territorial defense of Ukraine have been systematized. International experience of territorial defense has been generalized; and the possibilities of its application in Ukraine have been established. The ways of improving the interaction and coordination between the subjects of territorial defense of Ukraine have been worked out. The author has offered directions for improving the national administrative legislation regulating territorial defense of Ukraine.

Key words: national security, defense, territorial defense, administrative and legal provision, legal regulation, subjects of provision, levels, directions, forms, methods, administrative procedures, interaction, coordination.

Підписано до друку 23.09.2019. Папір офсетний. Друк офсетний.

Формат 60×90/16. Умов. друк. арк. 0,9. Обл.-вид. арк. 0,9.

Тираж 100 прим.

Видавець і виготовлювач

Харківський національний університет внутрішніх справ,

просп. Л. Ландау, 27, м. Харків, 61080.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 3087 від 22.01.2008.